

Absalon Beyers *Om Norgis rige* (1567) i lys av Dag Solstads *Roman 1987*

AV STÅLE DINGSTAD

«Uten ironi ser Absalon Pederssøn
at også Norge er verdig til å innlemmes
i de mønstergyldige etterlikningers rekke,
og på den måten til å bli opplyst av antikken».
Dag Solstad, *Roman 1987*

Sammendrag

Emnet for denne artikkelen er Absalon Pederssøn Beyers *Om Norgis rige* (1567) slik den fiktive karakteren og historikeren ved navn Fjord oppfatter teksten i Dag Solstads *Roman 1987*. Absalon Beyers historisk-topografiske tekst har tidligere blitt brukt som referanse for en begynnende nasjonalfølelse i norsk historieskrivning. Fjord bestrider dette perspektivet innenfor et kritisk essay på rundt 30 sider. Artikkelen undersøker derfor grunnlaget for det perspektivet Fjord legger på Absalons tekst, herunder særlig de ulike utgavene av Absalons tekst som Fjord helt neglisjerer. Deretter analyserer artikkelen Fjords kritikk av tidligere historikeres oppfatninger og drøfter i hvilken grad kritikken hans er berettiget. Til slutt forsøker artikkelen å sammenfatte hvilken betydning denne undersøkelsen har for vår forståelse av Solstads *Roman 1987*.

Nøkkelord: Antikken, tekstkritikk, historiografi, patriotisme, mimesis

Abstract

The subject of this article is Absalon Pederssøn Beyer's *Om Norgis rige* (1567) as the fictional character and historian named Fjord perceives the text in Dag Solstad's

Roman 1987. Absalon Beyer's historical-topographical text has previously been used as a reference for an incipient national feeling in Norwegian historiography. Fjord disputes this perspective in a critical essay of around 30 pages. The article therefore examines the basis for the perspective Fjord places on Absalon's text, including various editions of Absalon's text that Fjord completely neglects. The article then analyzes Fjord's criticism of previous historians' perceptions and discusses the extent to which his criticism is justified. Finally, the article attempts to summarize the significance of this investigation for our understanding of Solstad's *Roman 1987*.

Keywords: Antiquity, Textual Criticism, Historiography, Patriotism, Mimesis

Innledning

Gjennom et langt liv har Dag Solstad skrevet noveller, kortprosa, anmeldelser, dikt, romaner, skuespill, foredrag, fotballbøker og artikler. Ett av diktene har tittelen «Akropolis». Det går rett til kjernen av vår kulturhistorie. Akropolis er nemlig «Vår Kulturs Vugge (eller var det høydepunkt?)» (Solstad 1971, 163). En annen måte å formulere det samme spørsmålet på er om vi har det beste foran oss eller bak oss. Spørsmålet går tilbake til striden mellom «de gamle» og «de moderne» som gikk i bølger gjennom 1600- og 1700-tallet. Flere fremtredende forfattere reagerte på begeistring for antikken som preget tidens klassisisme og hevdet at deres egen tid hadde oppnådd resultater innenfor vitenskap og kunst som overgikk forbildene fra antikken.¹ I vår nordiske litteratur berørte spørsmålet en klassisist som Ludvig Holberg. Han utarbeidet danske varianter av antikkens sjangrer og supplerte med samtidens nye, som romanen *Niels Klims underjordiske reise* (1741) og essaysamlingen *Moralske Tanker* (1744).

Solstads forfatterskap gir skiftende svar på spørsmålet om vi har det beste foran oss eller bak oss, litt avhengig av hvor i forfatterskapet vi går inn og hvilken rolle vi tilskriver den politiske utopien. I sin «Selvbiografi 27/1–67 kl. 17.40» skriver han at livet som det nå engang er, ikke blir bedre. Likevel våkner han om morgenen, kler på seg og er oppe hele dagen (Solstad 1967, 39). I de neste femti årene skal han fortsette med det og bruke dagene på å etablere seg som en av våre fremste romanforfattere. Solstad er kanskje ingen historiker. Det er romanforfatter han er,

---

1. Med blant «de gamle» hørte Boileau, Racine, La Bruyère og La Fontaine mens «de moderne» var yngre skribenter som Charles Perrault, de Fontenelle, de Saint Evremond og de Fénelon (Haarberg, Selboe, Aarset 2007, 292–293).

og det er romanene om Norge som er hans bidrag til den moderne europeiske litteraturen. Men han har også bidratt til forståelsen av norsk historie. Han har diktet opp historikere, og de har i tillegg hatt et eksistensielt forhold til historiefaget når de har skrevet om sitt eget land og folk. Med Kari Marstein: «Det historieløse øyeblikk representerer for ham et fysisk, klaustrofobisk mareritt som sammenlignes med det å sitte innesperret på en naken celle» (2002, 71). Marstein sammenligner med Walter Benjamins historiefilosofiske teser og nevner at de ikke så mye er et utslag av en historieteori som av en erfaring med historien. I *Roman 1987* heter det ganske presist: «Av alle de hemmeligheter menneskeheten har etterlatt seg, valgte jeg, i likhet med de aller fleste andre, å konsentrere meg om dem som ligger gjømt i mitt eget folk, det norske» (149–150). Sentralt i romanen står fremstillingen av en personlig historie som skrives inn i deler av norsk historie gjennom referanser til faktiske hendelser, bruk av eksisterende tekster og forsøk på å fornye perspektivet på fortiden.

I *Roman 1987* bruker Solstad tekster fra avisen Dagningen på Lillehammer. Hovedpersonen Fjord diskuterer innførsler i Absalon Pederssøn Beyers Dagbok, og han tar fatt på et bredt anlagt forskningsprosjekt om krigen i Norge 1940–45. I den forbindelse skriver Fjord at det var vanskelig, «ja nærmest umulig å framkomme med åpen kritikk av den rådende oppfatningen av denne viktige perioden i vår samtidshistorie» (265). Med Lillehammer som base går han inn i året 1942 og noterer seg «folkets egen historisitet» (271). Nå blir det ikke noe av dette prosjektet, men tanken henspiller på Solstads eget arbeid om krigen og betydningen av å skrive frem et annet perspektiv slik han gjør i romanene *Svik. Førkrigsår* (1977), *Krig 1940* (1978) og *Brød og våpen* (1980).

Solstad skriver historier. Emnet for denne artikkelen er historikeren Fjords essay om Absalon Pederssøn Beyers verk *Om Norgis rige* (1567). Essayet utgjør vel tretti sider av *Roman 1987* og handler om et relativt lite påaktet historieverk i norsk sammenheng, som tidligere er blitt brukt som referanse for en gryende nasjonalfølelse. Den oppfatningen er også utgangspunktet for Fjords fornyede tilnærming til Beyers historieverk. Fire hundre år etter at Absalons skrift ble nedtegnet sitter Fjord på Historisk institutt ved Universitetet i Oslo og skriver på sin hovedfagsoppgave. Tittelen er «Forholdet mellom geistlighet og verdslig myndighet i Bergen etter reformasjonen med utgangspunkt i Absalon Pederssøn Beyers håndskrift 'Om Norgis rige'» (1987, 178, jf. 175). Tittelen presenteres to ganger i romanen, men inntrykket vi får, er at betingelsene ved Historisk institutt gjorde oppgaven til noe annet enn det Fjord ønsket å få frem.

I det essayet om Absalons verk som er skrevet 20 år etter at Fjord leverte inn sin hovedfagsoppgave, belyser Fjord forskjellene mellom de to tekstene. I 1987 skriver han innenfor rammene av sin egen selvbiografi uten oppsyn fra miljøet ved Historisk institutt. Essayet i *Roman 1987* er ingen historisk avhandling, men et personlig holdningsessay, en ledigere og langt friere tekst med større rom for kritisk refleksjon og nye innsikter enn hva hovedfagsoppgaven åpnet for. I den følgende gjennomgangen av Fjords essay skal jeg undersøke grunnlaget for det perspektivet Fjord legger på Absalons verk. Det innebærer å undersøke tekstgrunnlaget til Absalons verk, videre kritikken av tidligere historikers oppfatninger, deretter Fjords eget perspektiv på verket og endelig betydningen av verket for vår forståelse av Solstads *Roman 1987*.

Om å bli forstått

Roman 1987 er den tiende romanen i forfatterskapet. Den plasserer seg dermed midt i rekken av Solstads nitten romaner. Solstad tydeliggjør her sin historiske interesse, og især er han opptatt av at vi mennesker er bundet til betingelser som vi hverken overskuer helt eller erkjenner fullt ut. Fremmedgjørende ansatser og et ønske om å bli forstått gjentas i stadig nye varianter i Solstads romaner. En variant finner vi også i *Roman 1987*, men da i form av en ingress fra pressemiljøet på Lillemhammer der Fjord etablerer seg som journalistlærling:

Under den bestemte forutsetning at man vil se på meg med større forståelse enn det jeg er vant med, i den forstand at man forsøker å lytte til, og ta inn over seg det jeg forteller, før man fordømmer meg, – Gjør et forsøk! For en gangs skyld! – vil jeg, en dannet mann fra Norge, født i første halvdel av det 20 århundre, men med mitt virke i annen, med oppvekst i 1950-åra, modningsår på det gyldne 60-tallet, og med rike arbeidsår på det beryktede 70-tallet, nedtegne beretninga om den skjebnen som er blitt meg til del, og som jeg står fullt ut ansvarlig for (1987, 5).

Som lesere kan vi følge oppfordringen og anstrenge oss til det ytterste for å forstå, men er det Absalon vi skal forstå, Fjord, eller Solstad? Er det verket *Om Norgis rige*, Fjords essay om det samme verket eller *Roman 1987* vi studerer? Skal søkelyset rettes mot tekstene selv, hvordan de ble til eller hvordan de har blitt oppfattet? Hvis vi inkluderer det Solstad selv har skrevet om tilnærmingen til romanen, gir han oss enda en utfordring. I «Foredrag for én person» står det nemlig at dersom vi ønsker å forstå Absalons tid og verk, skal vi ikke gå til *Roman 1987*, men henvende oss til en historiker med ekspertise på perioden (Solstad 1993, 81). Slik kan

det se ut som om *Roman 1987* bare blir et uttrykk for sin egen tid, eller et uttrykk for Fjord i egen person. Men har da romanen ingen interesse eller relevans for det som var filologen og historikeren Gustav Storms ønske med sitt kildekritiske arbeid, nemlig spørsmålet om hva vi kan vite om fortiden, især om Absalons verk?²

Til disse momentene kommer det selvbiografiske aspektet knyttet til tidsavstand og selvframstilling som Fjord selv gjør rede for: «[D]et er forskjell på å nedtegne beretninga om sitt liv og det livet som er grunnlaget for beretninga, for et liv er noe som leves, men en beretning om et liv har en beretter, og denne beretter befinner seg på et bestemt punkt i sitt eget liv, og med en bestemt holdning til dette» (1987, 135). Her fremheves forskjellen på de opplevelser og erfaringer Fjord har gjort seg og den framstilling han selv i ettertid legger for dagen. Fjord forteller blant annet om sin egen fremmedhetsfølelse overfor det livet folk lever i Norge. Han etablerer en distanse til den fremtiden han trer inn i, gjennom underliggjørende elementer: «Framtida lå åpen [...] Likevel var jeg ikke lykkelig. Jeg kjente en djup utilfredsstillelse ved tilværelsen. Jeg kjente meg kasta ut i verden. Jeg kjente meg som en fremmed» (Solstad 1987, 84). Det livet folk i Norge lever, er ikke Fjords liv. Derimot gjør han det til en oppgave å studere betingelsene for det livet han lever, og det studiet bruker han syv år på.

Det var en eneste grunn til at jeg studerte og det var at jeg håpet at det i enden av den uendelig lange korridor av tungt fordøyelig kunnskap jeg famlet meg fram gjennom, skulle finnes et forklarelsens lys som gjorde at jeg endelig kunne utbryte: Aha, og slik kunne oppleve, på kroppen, det jeg higa aller mest av alt etter: Å forstå hvilke betingelser som gjelder for mitt liv. Utfra det studerte jeg først filosofi, siden historie (samt engelsk som tredje fag) (1987, 136).

Fjords personlige beretning om dette livet blir da i korthet et forsøk på å forstå, sammenfatte og fremstille de betingelser som har vært gjeldende for hans liv, herunder også arbeidet med den lærde humanisten Absalon Pedersøn Beyer (1528–1575).

Magister Absalon

Magister Absalon var en av dem som la grunnlaget for den åndelige fornyelsen og lærdomsutviklingen i Norge etter reformasjonen i 1537. Han ble født på gården

---

2. Gustav Storm (1845–1903) var blant de fremste historikerne ved det universitetet Fjord avlegger sin hovedfagsoppgave. Storms utførlige redegjørelse for kildesituasjonen er kanskje uten lidenskap, men den er grunnleggende for enhver humanvitenskap. Utgaven synliggjør alle de håndskrifter som er brukt i etableringen av teksten gjennom manuskriptbeskrivelser og omfattende tekstreddegjørelser.

Skirdal ved Aurlandsfjorden i Sogn. Han oppgir selv at han tilhører den adelige slekten Beyer. Foreldrene døde tidlig. Seks år gammel ble Absalon sendt til Bergen av sin onkel for å gå på skole (Bull 1923, 80). Gjennom årene på Bergens Katedralskole kom Absalon i kontakt med Geble Pederssøn som tidligere hadde vært rektor ved skolen. Så sent som i 1536 var Pederssøn blitt kåret til katolsk biskop av domkapitlet i Bergen. På grunn av urolighetene ble han ikke bispeviglet det året. Da reformasjonen ble innført året etter, skiftet Geble side, og ble viet til superintendent av Kong Christian den 3. (Gilje 2003, 120). Han giftet seg ikke og fikk ingen barn. Derimot sørget han for Absalons skolegang og tok ham til seg som sin egen sønn.

Etter endt skolegang i Bergen ble Absalon sendt til Københavns Universitet i 1544 for å studere. Der fikk han bo hos den fremste av datidens geistlige i Danmark, Sjællands biskop Peder Palladius. I 1549 fikk Absalon anledning til å reise videre til Universitetet i Wittenberg som var reformasjonens fremste lærested. Der fulgte han forelesninger av blant andre Philipp Melanchthon. I 1551 kom Absalon tilbake til København der han tok sin magistergrad. Året etter vendte han hjem til Bergen, giftet seg med Anne Pedersdotter, som han hadde truffet i huset hos Palladius, og med unntak av et par reiser til Danmark ble Absalon værende i Bergen.

I 1553 ble Absalon utnevnt av Geble Pederssøn til den første *lector theologiae* ved katedralskolen. I perioder fungerte han som skolens lesemester eller rektor. Fra sitt opphold i Tyskland der Absalon hadde tilegnet seg sin tids historiske erkjennelser og interesser, hadde han videre lært seg å ta i bruk teateret som formidlingsarena. Francis Bull nevner at han fikk satt opp flere stykker i Bergen, både komedier av Terents og nyere tragedier. I 1560 ble han notarius ved domkapitlet, og fra 1566 hadde han stillingen som slottsprest på Bergenhus. Enkelte har fremhevet at Absalon ville vært den selvskrevne som biskop i Bergen etter Geble Pederssøn. Kongen utnevnte i stedet en danske: Jens Pedersen Skjeldrup.

En som senere kom til å bruke Absalon som kilde til en beskrivelse av Bergens historie, var Ludvig Holberg. Han siterer Magister Absalon flittig i verket om Bergens beskrivelse, riktignok via Edvard Edwardsøns manuskript på mer enn tusen sider (Holberg 1928, SS b IX, 418). Absalons dagbok fra perioden 1552–71 har senere vært en av de viktigste kildene til Bergens dagligliv i siste halvdel av 1500-tallet. Det gjør inntrykk når han her forteller om et nesten uendelig antall forbrytelser og den lovløse opptreden hanseatene viser mot Bergens borgere. Francis Bull skriver at harmen over de frekke utlendinger også er grunnlaget for Absalons hovedverk *Om Norgis rige* (1923, 82). Verket ble ifølge Ole Worm skrevet på oppdrag fra Erik Rosenkrantz som var dansk riksråd og lensherre på Bergenhus (1559–

1568). Men hvordan skriftet er blitt til, hva det handler om og hvilken plass det har fått i norsk litteratur og historie, det er i grunnen spørsmål Solstads karakter Fjord selv forsøker å gi svar på.

Absalon kjente, ikke minst fra studietiden i København og Wittenberg, samtidas fremste åndelige ytelser, og når han sjøl skriver 'Om Norgis rige', så forsøker han å gå inn i den samme åndstradisjonen. Samtidas store ånder etterlikner antikkens mestere, og Magister Absalon i Bergen etterlikner samtidas store ånder, og derigjennom også antikken (1987, 169–171).

Passasjen står sentralt i Fjords oppfatning av verket, og den er også opplysende for hvordan vi skal forstå romanforfatteren Solstad når han legger etterligningen til grunn i sine romaner. En anelse om retningen for Fjord og hans forsøk på å etablere en annen historisk sammenheng enn den han studerer seg til, gir Espen Hammer i sin bok om Solstad, *Anstendighet og revolt*. Der fremhever han at utlegningene om Absalon motiverer en skepsis som Fjord gradvis begynner å nærme seg historiefaget: «Det er ikke gjennom teori vi kan bryte ut av historiens lukning omkring seg selv i det meningsløse øyeblikket, men gjennom praksis og politisk handling» (2011, 134–135).

***Om Norgis rige* (1567)**

Et påfallende trekk ved Solstads *Roman 1987* er at Fjord ikke viser noen interesse for kildetekstene. Han skriver at utgangspunktet er Absalons håndskrift. Det er en innstilling til kilder som virker merkelig sett fra en historikers synspunkt, all den tid Absalons manuskript til *Om Norgis rige* for lengst er gått tapt. Alt vi har, er avskrifter gjort av andre. Den kanskje viktigste utgaven av Absalons verk *Om Norgis rige*, er ikke nevnt med et ord.

Mellom Absalons håndskrift og Fjords hovedfagsoppgave ligger det 400 år med teksthistorie som han ikke belyser. I flere århundrer sirkulerte verket i form av avskrifter og enkeltsitater, og når det senere ble sitert, var det gjerne de samme passasjene som gikk igjen. Den språklige normen for et lærd verk av denne typen ville vært latin om det ikke hadde vært for oppdragsgiveren Erik Rosenkrantz. Det var på hans initiativ at verket ble til, og det er også trolig bakgrunnen for at verket ble skrevet på et folkespråk. Det kunne dermed leses høyt og være tilgjengelig for bruk utover en engere krets av skriftlærde menn (Undheim 2010, 36).

Gustav Storms utgave fra 1895 ansees som den vitenskapelig sett mest pålitelige utgaven. Uten bruk av den kan man vanskelig tenke seg at Fjord hadde stått seg

særlig godt i møte med sensorene på Historisk institutt anno 1969. Nå skriver Fjord riktignok at han fikk adskillig påskjønnelse for arbeidet, men det kan da bare forklares med at det filologiske grunnlagsarbeidet ikke har vært et tema for eksaminasjonen. Absalons verk var lenge lite tilgjengelig. I trykken kom *Om Norigs rige* først med Peter Frederik Suhms «Samling til den Danske Historie», da i første hefte av andre bind, utgitt på Gyldendals Forlag i København 1781. Her innledes verket med korte opplysninger om manuskriptsituasjonen ved Bertel Christian Sandvig.³ Han redegjør for tre manuskripter, og *Om Norigs rige* trykkes etter et manuskript av Tormodus Torfæus under tittelen «M. Absolon Pedersens Norges beskrivelse» (Absolon 1781, 36–103). Sandvigs utgave ble senere betegnet som mangelfull og uriktig, og karakteristikken gjentas av senere utgivere.

Med arkeologen og kildeutgiveren Nicolay Nicolaysen (1817–1911) kom verket ut i en ny utgave i 1858. Den utgaven er trykt i første bind av *Norske magasin. Skrifter og optegnelser angaaende Norge og forfattede efter reformationen*. Her trykkes *Om Norigs rige* på et normert og relativt lett tilgjengelig dansk skriftspråk, ikke ulikt den første trykte utgaven fra 1781. Det er redegjort for tekstgrunnet i en innledning. Tre manuskripter som merkes henholdsvis A, B og C, er lagt til grunn. Forskjeller mellom de tre kildene er markert i notene. I innledningen skriver Nicolaysen: «Retskrivningen har der ingen grund været til at bibeholde» (Nicolaysen 1858, 69). Ytterligere opplysninger er det redegjort for i et eget og relativt fyldig etterskrift.

Gustav Storms utgave fra 1895 er ingen diplomatisk utgave, men den er tro mot de mange avskriftene og i tråd med tidens rådende utgivelsesfilologi. Storm etablerer en tekst og inkluderer variantene. Deretter standardiserer han ortografien med den begrunnelsen at det manuset han bruker som grunntekst, har en ortografi som avviker fra Absalons egen slik vi kjenner denne fra andre kilder: «Da Orthografien saa stærkt afviger fra Forfatterens, som kjendes fra hans 'Dagbog', fra Breve og fra Noter i en af ham ejet Bog, der nu tilhører Christiania Universitetsbibliothek, har jeg fundet det rigtigt at korrigere Orthografien efter Forfatterens, væsentlig dog kun ved at udelade de overflødige fordoblede Bogstaver» (Storm 1895, 2). Det er altså stor forskjell på denne utgaven og Nicolaysens utgave i og med at Storms utgave har forsøkt å rette seg etter Absalons antatte ortografi. Dermed blir utgaven vanskeligere tilgjengelig sammenlignet med Nicolaysens normerte dansk.

---

3. Om B.C. Sandvig heter det i *Dansk biografisk leksikon*: «for P. F. Suhm, i hvis bibliotek han gikk til hånd med katalogisering, udgav han 1779–84 i to bind de værdifulde Samlinger til den danske Historie, og blev 1781 på hans foranledning sekretær i Det kgl. danske selskab for fædrelandets historie og sprog, i hvilken egenskab det påhvilede ham at fortsætte selskabets tidsskrift der havde været standset siden 1752» (Petersen u.å).

En forsiktig modernisering av ortografien finner vi i Harald Beyers utgave som kom til 400 årsjubileet for Absalons fødsel i 1928. Moderniseringen er foretatt etter ønske fra «Foreningen for norsk Bokkunst», men utgaven blir ingen leseutgave som når ut til et større publikum. Beyer legger Gustav Storms tekst til grunn, og den forsiktige moderniseringen gjør liten forskjell med tanke på anvendeligheten. Til gjengjeld har Beyer et opplysende forord der han skriver: «I mag. Absalons 'Om Norgis Rige' flyter de forskjellige tendenser sammen, polemikk mot hanseatene, lokalpatriotisme, kjærligheten til sagaen, gleden ved de store optrin, sansen for rikshistorie og trangen til å regne op kongerekker» (1928, 15).

Den foretrukne utgaven har siden vært Storms utgave fra 1895, selv om den har en heller vanskelig tilgjengelig ortografi. Teksten ble publisert på nytt i en faksimileutgave i 1968, og siden 1990-tallet har den også vært tilgjengelig i en elektronisk versjon på dokumentasjonsprosjektets nettsider ved Universitetet i Oslo. Men da innledninger, kommentarer og tekstkritiske noter er utelatt i den elektroniske utgaven samtidig som Storms ortografi er beholdt, har utgaven likevel ikke vært så mye brukt som man kunne håpe.

Inndelingen av Absalons verk

Om Norgis rige kan deles inn i tre. Gustav Storm har i sin vitenskapelige utgave fra 1895 gitt de tre delene undertitlene «Indledning», «Norgis Aldre» og «Norgis Loff» (Storm 1895, 19–20). Innledningen dekker sidene 3 til 12 og starter retorisk med avsenderens ydmyke holdning overfor oppgaven: «At skriffue retteligen oc beskiedeligen nogit vist om Norgis rigis ophaff (...) troer ieg ey nogen findis, som tör driste sig til». Absalon tar like fullt fatt og da med en historie som ikke er kjent, på et skriftspråk som ikke er normert, med et tilfang av kilder som er temmelig utilgjengelige. I denne første, innledende delen er landets historie delt i tre perioder: Den første kalles *Aristocratia* eller Nesekongernes Regimente indtil Harald Haar-fagre. Den andre kalles *Monarchia* eller Enevoldskongernes Tid indtil Kong Haakon og Dronning Margrete. Den tredje kalles Foreningen med Danmark, som skal vare «indtil den yderste Dag» (Storm 1895, 20)

Etter denne innledende delen følger andre del som tar for seg Norges alder. Der trekkes analogien til menneskelivet, nærmere bestemt en kvinnes liv: «Norgis rigis stat kand mand skiffte udi hendes alder, huilken ligeruis som it menniske haf-fuer haft sin wdsprung, fremgang oc ende» (Absalon 1895, 12). Norges utvikling skildres deretter gjennom de tidsaldere Fjord benevner barndom, ungdom, mann-

dom og alderdom: *pueritia, adolescentia, iuventus*, og *virilitas*. Om disse heter det i den andre delen:

Saa haffuer Norgis rigis barndom verit den tid hun stod öde, fuld aff skouger, marck, berg oc dale, oc saa skarp oc sur ud, oc var ligeruis som hun var nye föd oc barn, der folck begynte at forsamlis oc boe der vdi.

Der nest begyntis hendis *adolescentia*, det er, hun begynte at voxte oc formere sig dag fraa dag, aar for aar, jndtil hun bleff hög oc stor.

Der effter begyntis hendis *iuventus*, det er hendis aller beste vngdoms alder, at hun kunde nu giöre gaffn, hielpe baade sig sielff oc andre fremmede, som kom her ind j landet, fick oc gjorde sig sielff konger oc öffrighed, förde krig oc baade inden lands oc vden.

Der effter begyntis hendis mandoms alder, som er at hun bort kastede mange tyranners aag, oc fick sig et hoffuit oc en regentere oc monarcham. Da begynte Norge at faa ögen oc saag sig vide om (Absalon 1895, 12).

Et tegn på manndom er vennskap og svogerskap med andre nasjoner, men også krig mot flere av de samme nasjonene. På bakgrunn av perioden fra Harald Hårfagre til den siste kongen som ble gift med dronning Margrete, kan man trekke den slutning at Norge har hatt sin blomstringstid og bevist sin manndoms styrke. Perioden dekker et tidsspenn på 500 år som Absalon fremhever som en sedvanlig periode på samme måte som slike kongeriker har sin fatale periode: «det er visse aar oc tider paa huilke de skulle staa oc bliffue ved mact, oc siden enten falle eller forvandlis. Saa haffuer oc Norge hafft sin termin, som er fem hundrit aar» (Absalon 1895, 21–33). Etter dette får vi en skildring av landets alderdom:

Ifra den dag, Norge kom vnder Danmarck oc miste sine egne herrer oc konger, saa haffuer det oc mist sin mandoms styrcke oc mact, oc begynner nu at bliffue gammel oc graa-herit oc saa tung, at det ey kan bere sin egen vld.

Derfor daa begynnis her Norgis alderdom, fordi hun bleff saa gammel, kold oc ufructsommelig, at hun kunde icke nu föde sielff kongebörn, som skulle vere hennis regentere. Hendis adel, gode kemper oc stridsmend fulle henne jfra, en part ved suerd, en part ved pestilente vdi den store manne död, hues datum mand haffuer merckit y dette verß: *Rastrum, tri uorstrum, spis longa, tunc mala pestis*, det er M:ccc:l. (Absalon 1895, 22).

Etter dette risset av landets historie følger tredje og siste del av verket *Om Norgis rige* med lovprisninger av de mange og store bedrifter som står igjen som minnesmerker over denne tiden og dette riket. Denne delen har som nevnt tittelen «Norgis

Loff» og skal ifølge Storm ha vært planlagt som 10 lovprisninger. Her nevnes Nidarosdomen, først og fremst. Fjord fremhever også Absalons detaljkunnskaper når det gjelder de rikdommene Norge rommer. Absalon beskriver fiskeslag, dyreslag, korndyrking, smørkjerning, og hvilke skinnverdige villdyr det jaktet på fra kirkesogn til kirkesogn. Absalon ramser opp samtlige bisper som har sittet på bispestolene i Nidaros, Oslo, Bergen, Stavanger, Hamar, Island, Færøyene og Grønland. Han ramser opp samtlige kirker i Bergen med byggeår og kommentarer, og han ramser endelig opp samtlige adelsmenn og slekter i Norge fra Håkon Håkonsens tid og fremover (Solstad 1987, 164).

Samtidig er disse vitnesbyrdene om gammel storhet også en kilde til nytt misnøye med tanke på egen samtid og landets fremtid. Det nevnes for eksempel at det i Bergen var 27 kirker. Nå er det så vidt man kan holde fire, forteller Absalon. Nordmenn som før dro utenlands på rov, vil ikke lenger reise ut. I stedet må de nå se på at hanseatene slår seg til i landet og overtar handelen.

Dog kunde vel Norge vogne op aff söffne en gang, der som hun finge en regenter offuer sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmechtit, at hun io kunde komme til sin mact oc herlighed igien, thi diße haarde berg ere inden til fulle med got smör, söloff oc guld oc andre dyrbar ting, vdi folchet er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrcke, som skulle vel staa bi oc stride for deris herre oc fæderneland, dersom de kunne daglige se hannom oc fornemme hans naade emod dennem (1895, 61).

Fjord tilskriver verket en ganske annen funksjon og betydning enn det nasjonsbyggende perspektivet som gjorde seg gjeldende utover på 1800-tallet. Men litterære klassikere på linje med andre kunstverk skifter gjerne både funksjon og betydning med tiden, så det er for så vidt hverken noe underlig eller galt i at slike betydninger brytes mot hverandre. Det er mer et tegn på at verket tas i bruk og leses i lys av sin egen tid. Det Fjord imidlertid forsøker å påvise er at verket opprinnelig hadde en ganske annen funksjon enn det senere historikere har lagt til grunn, og det er en interessant tese som ikke er tatt helt ut av luften.

Historikernes perspektiv

Når Fjord 20 år etter sine studiedager i Oslo tar for seg Absalons verk på nytt, retter han kritikk mot dem som har aktivert Absalons verk i offentligheten. Han nevner ingen navn, men vi får anta at han tenker på historikere og litteraturhistorikere som Ernst Sars, Henrik Jæger og Francis Bull, for eksempel. En langt senere

litteraturhistoriker som Kjell Heggelund, med sitt kapittel om den dansk-norske felleslitteraturen i *Norges Litteraturhistorie* fra 1975, er forsøksvis langt mer kritisk til den nasjonale linjen og slik ganske på linje med Fjords perspektiv. I dag kjenner de fleste litteraturstuderende Absalons verk bare gjennom Per Thomas Andersens fremstilling av Fjords essay i *Norsk litteraturhistorie* fra 2001. Andersen tar selv utgangspunkt i Fjords kritikk av tidligere litteraturhistorikerens mer eller mindre nasjonalistiske perspektiv på verket.

Litt påfallende er det at Fjord i *Roman 1987* fremstår som den første og eneste som har fremmet en slik kritikk av tidligere fortolkninger. Til gjengjeld har han altså senere fått følge av mange. I forlengelsen av Solstads roman skrev Kåre Lunden en kommentar i *Nytt norsk tidsskrift* 1989. Trygve Riiser Gundersen publiserte et lengre essay i tidsskriftet *Arr* 2007, som belyser Fjords bidrag i lys av et nyhistoristisk perspektiv. Han redegjør blant annet for noen helt sentrale pragmatiske og institusjonelle skillelinjer mellom det å fremstille en historie innenfor historiefaget og det å fortelle en historie innenfor rammene av en roman.⁴ Endelig er det verdt å nevne Inga Henriette Undheims masteroppgave i nordisk litteratur, *Nasjon og roman* fra 2010. Den innledes med en del om Absalons verk der Undheim noterer seg at det ikke er gjort større arbeider i nyere tid på Absalons verk utover Fjords essay, og hun ser det som sin oppgave å belyse verket på nytt, riktignok innenfor en ganske annen forståelsesramme enn Fjords (2010, 6).

Hvis vi skal trekke linjen fra Fjords kritikk bakover i historien, må det være til utgiverne av Absalons verk. Det Fjord underslår er nemlig at premissene for den oppfatningen han selv fremmer, ligger hos de tidligere utgiverne. Det er utgiverne av Absalons verk som legger grunnlaget for både den konteksten og den interteksten Fjord knytter an til. De hevder at verket inngår i en lærd tradisjon av europeiske forgjengere. Derimot er de svært tilbakeholdne med å hevde at verket er et uttrykk for en sterk fedrelandskjærlighet. Især gjelder dette kommentarmaterialet til Nicolay Nicolaysen og Gustav Storm. De redegjør ikke bare for de manuskriptene vi har til verket, men også for de kildene Absalon selv har brukt. Fjord derimot vier ingen av disse utgavene særskilt oppmerksomhet. Han overser eller unnlater å gjøre oppmerksom på at det kildematerialet som belyses gjennom utgavene, avdekker en lærd kultur som nettopp støtter den kritikken han selv gjør et stort nummer av. Storm har ikke en eneste antydning eller henvisning til steder i teksten der dette

---

4. Gundersen supplerer de etablerte skillene mellom skjønnlitteratur og historieskriving med pragmatiske og institusjonelle skillelinjer med utgangspunkt i retorikken, ikke uten polemikk mot bruken av Hayden Whites kategorier basert på Nortrop Fries sjangerinndelinger: romansen, komedien, tragedien og satiren (Gundersen 2007).

verket skal være et uttrykk for Absalons nasjonale bevissthet, ikke et eneste ord om Absalons fedrelandskjærighet eller patriotisme.

Det Fjord gjør, er altså vesentlig å kritisere bruken av verket, men premissene for kritikken ligger i det materialet som utgiverne av verket alt har løftet frem. For andre historikere og litteraturhistorikere gjennom 1800- og 1900-tallet har det vesentlige vært å fremheve eget perspektiv i møtet med fortiden og å aktualisere verket. Det har resultert i en nokså ensidig fremstilling av Absalons verk. En rekke historikere fremhever nasjonalfølelsen som det karakteristiske ved Absalons verk. Ernst Sars for eksempel skriver om den manglende nasjonalfølelsen som preger nordmennene gjennom unionstiden, også i de øvre klasser, og siterer i den anledning Absalons patriotisme som eksempel på det som har svunnet hen:

Hvorledes Norges politiske Selvstændighed lidt efter lidt var bleven undergraven og omsider ganske tilintetgjort, var vistnok uklart eller ubekjendt for de Fleste; men man maate dog have en Følelse af, at Riget var dybt sunket fra sin fordums Anseelse og Verdighed, at det, som Absalon Pederssøn med patriotisk Bitterhed udtrykker sig, «engang havde standet udi sin Blomster og været et sterkt og mandeligt Rige blant andre Kongeriger, men nu havde mist sin Manndoms Styrke og Magt, og var begyndt at blive gammel og graahærdet og saa tung, at det ei kunde bære sin egen Uld» (1858, I, 166).

I den senere *Historisk Indledning til Grundloven* kommenterer Sars på nytt Absalons skrift og da er nasjonalfølelsen styrket: «Det er tydeligt, at den Mand, der har skrevet disse Ord, ikke har savnet Følelse for sit Fædrelands Ære og Selvstændighed; for ham har det havt noget at betyde, at han var Nordmand» (1882, 30–31).

I Sars' *Udsigt over den norske historie* gjentas poengene. Mattis Størssøns og Laurents Hanssons oversettelser av Kongesagaene og Absalon Beyers verk «Om Norgis rige» ble forbilder eller forløpere for en rekke andre verk av samme art (1891, 24). Innen de kretser som senere gjorde seg kjent med Absalons verk i form av avskrifter, har det gjort seg gjeldende «en norsk fædrelandsk Stemning» (1891, 25).

En som følger opp Sars og fremhever fedrelandskjærigheten til Absalon, er Henrik Jæger. I sin tre binds *Illustreret norsk litteraturhistorie* fra 1896 er han klar i sin vurdering: «Absalons skrift er i det hele taget gjennomstrømmet af den varmeste fedrelandskjærighet, en fedrelandskjærighet, der, når det gjelder Norges glanstid klinger i høie toner, men, naar det gjelder samtiden, er fuld af melankoli og habløshed». Litt senere heter det:

Absalon Pederssøn's «Norges Beskrivelse» er et særdeles merkelig verk for sin tid. Det viser, at den længe slumrende nationalfølelse holdt paa at vaagne. Skriftets egen stemning og grundopfatning er selv et levende vidnesbyrd om, at natten ikke var evig. Uden selv at vide det eller ville det er forfatteren den første bebuder af en ny morgen for nationen (1896, 178).

Vi kunne anført flere eksempler, men de nevnte viser at man finner uttrykk for fedrelandskjærlighet hos norske historikere fra 1800-tallet når de skriver om Absalons verk, og man finner den igjen i de sitatene fra Absalon som brukes. Fjord har følgende et poeng: Det er få tekstpartier som siteres og gjentas av senere generasjoner, men de leses som representative for verket. Dermed er verket plassert og forstått.

Fjords perspektiv

Fjords fremstilling av Absalons verk diskuterer to hypoteser. Den første hypotesen er at skriftet er et tidlig, men tydelig uttrykk for Absalons nasjonalfølelse. Belegg for det tilskriver Fjord ettertidens historikere. De er barn av det folkeminnegranskeren Moltke Moe kalte *Det nationale gjennombrud og dets mænd* (Bull 1916, 2). Fjord mener at oppfatningen har stått sentralt i norsk litteratur og historie. Men stemmer det, spør Fjord seg og gir etter nærmere ettertanke uttrykk for sin tvil: «Jeg hadde vanskelig for å tru det» (1987, 151), og han avviser til slutt tanken.

Den andre hypotesen går ut på å vise at Norge er et verdig emne for en lærd fremstilling og at formålet med verket er å etterligne sin samtids mestere som igjen etterliknet antikkens verker. Der den første hypotesen fremhever nasjonalfølelsen og fedrelandskjærligheten, fremhever den andre hypotesen etterlikningen av antikkens forbilder som den høyeste form for åndsliv, siden antikken representerer den ideelle form (1987, 151). Fjord understreker at Absalon på ingen måte har vært opptatt av å vise fedrelandskjærlighet i skriftet. Absalon nevner i stedet landets mange kriger om herredømmet over ulike landområder og behovet for en kongemakt som er nærværende. Han fremhever sitt eget lands språk, litteratur og kultur, og det gjør han for å styrke tanken om at hanseatene kan og bør fordrives.

I møte med Absalons verk må vi imidlertid skille mellom historikerne som har skrevet om fremveksten av det nye Norge og de historikerne som har utgitt og gransket kildene til Absalons verk. De sistnevnte har arbeidet med to slags kilder til verket. Dels er det kildene til etableringen av den tekst som vi ikke lenger har i original, de såkalte tekstvitnene. Dels er det kildene Absalon selv har brukt og som han refererer til eller siterer fra. Det dreier seg om bøker Absalon har lest som stu-

dent ved universitetene i København og Wittenberg og manuskripter han har hatt tilgang til på Bergenhus festning. Fjord går ikke disse kildene etter i sømmene, og han baserer seg heller ikke på Nicolai Nicolaysens eller Gustav Storms kommentarer til Absalons verk, noe som definitivt ville styrket Fjords andre tese.

Ottar Dahl har karakterisert Gustav Storm som en «utpreget kjølig, kritisk intelligens, med et skarpt, kanskje noe nærsynt blikk for detaljer, og med spesielle evner i retning av historisk-filologisk tekstanalyse og sammenligning» (Dahl 2009). Karakteristikken gjenspeiles i arbeidet med utgivelsen av Absalons verk: I fortalen tar Storm for seg disposisjonen han har lagt til grunn for utgaven og starter med å redegjøre innsiktsfullt for de eksisterende manuskriptene til verket. Han navngir dem etter alfabetet, fra A til K. Bakgrunnen er det tapte originalmanuskriptet, samtidig som det finnes en rekke tekstvitner til manuskriptet. De skiller seg i noen grad fra hverandre, og Storms utgivelse gjenspeiler teksthistorien. Deretter tar Storm for seg Absalons forgjengere, de lærde menn og deres verker som Absalon på sin side har lagt til grunn og forsøkt å etterligne gjennom sitt verk:

Mag. Absalon havde studeret i Kjøbenhavn (1544–49) og Wittenberg (1549–51), og har vistnok paa begge Steder dyrket ikke alene Theologi, men særlig Historie og filologiske Discipliner. Han citerer blandt Klassikerne Curtius (s. 4), Aristoteles (s. 10), Plinius og Pomp. Mela (s. 52), og enkelte Notitser hos ham stammer fra Herodot (s. 27) og Plutarch (s. 19). Dog er der Grund til at tro, at ialfald de græske Citater nærmest er Laan paa anden Haand fra særlig Melanchthons Forelæsninger; sikkert er det ialfald, at Citatet om Timotheus (s. 19) findes optegnet efter Melanchthon i det Sprog (Latin), hvori Mag. Absalon citerer det: «postea vero venit in concionem et dixit: Hoc ego feci et non Foruna. Illis dictis dixerunt eum semper fuisse infortunatum». Af samme Art synes Bekjendtskabet med Plinius og Pomp. Mela at være, thi (som oplyst s. 52) er Excerpterne urigtige. Bedre bevandret har Mag. Absalon været i nyere lærd, navnlig historisk, Literatur. Naar han foruden «norske» citerer «danske, skotske, tyske, frandzoske, svenske, nederlandske og vælske (d. e. italienske) Krøniker», kan ialfald flere af disse sees at være kjendte og brugte af ham; saaledes den danske Saxo Grammaticus (Udg. af 1514), den skotske Joh. Maior (Udg. af 1521), de tyske Seb. Münster (Udg. af 1550 eller 1553) og Alb. Crantzius (Udg. af 1546), den franske Guill. Paradinus (Udg. af 1542 eller c. 1555), den svenske Olaus Magnus (Kart fra 1539), den italienske Blondus Flavius (Udg. 1531). Hvilken nederlandsk Krønike han har benyttet, har jeg ikke fundet ud; men at Efterretningen s. 43 (ialfald delvis) stammer fra en frisk Krønike slutter jeg af, at Sagnet om Halskjæderne, paalagt Friserne af en nordisk Konge, er nævnt i en frisk Lov (Richthofen, Friesische Rechtsquellen s. 539) og i Sicke Benninges Krø-

nike fra c. 1530 (trykt i *Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe Serie No. 48. 1887*). (1895, 21–22).

Det er disse kildene Fjord kunne lagt til grunn for sin andre hypotese om at Absalon etterligner sin samtids læremestere og at han derigjennom også etterlignet antikkens mesterverker. Her ligger de alle sammen, kildene til Absalon, på rekke og rad, enten førstehånds eller annenhånds gjennom Melanchthon, og de vitner om den etterligningen som er det fremste målet med Absalons verk. De leder ikke desto mindre til at Absalon, ifølge Fjord, kommer ut med noe ganske annet, og at det han gir uttrykk for, er et uttrykk som er typisk for hans egen tid.⁵

Det Fjord ikke har gjort, er altså å gå sine egne hypoteser etter i sømmene. Han nevner ikke de viktigste forfatterne eller verkene som Absalon skal ha etterlignet. Slik sett fremstår Fjords oppfatninger mer som løst henkastede påstander, men de er samtidig produktive i den forstand at de alt har generert et annet perspektiv som skyver patriotismen og nasjonalismen i bakgrunnen og i stedet fremhever den lærde kulturen blant de presteutdannede i kongeriket Danmark samt den umiddelbare politiske målsettingen som var å fordreive hanseatene fra Bergen.

En annen forsker som i forlengelsen av Storm følger kartleggingen av Absalons kilder, er Francis Bull. I avhandlingen *Holberg som historiker* understreker Bull at europeiske historikere fra 1300- og 1400-tallet sjelden hadde det som formål å formidle noen objektiv sannhet og at de egentlige humanister i liten grad var interessert i historieforskning (Bull 1913, 1). Bull har videre notert seg at Absalons senere forfatterskap «minder efter sin art og efter hele sit aandspreg om de verker som skriver seg fra en av Melanchthons mest kjente elever, David Chytræus i Rostock. Han var omtrent jevnaldrende med Absalon og oppholdt seg i 1549–50 i Wittenberg og holdt forelæsninger under Melanchthons veiledning» (Bull 1923, NBL 1, b 1, 81). Endelig nevner Bull også Flavius Blondus, den italienske historieskriveren som kilde. Han dannet skole i Sverige og Tyskland, men Bull noterer seg at de norske humanistene lar ideer fra sine tyske og italienske kollegaer smelte sammen med det norrøne, og at de ikke skriver på latin, men på det skriftspråket som ligger nærmest morsmålet.

---

5. Hva de norske kildene angår, har Absalon med unntak av Crantzius, bare benyttet seg av utrykte kilder. Hovedkilden er Kongesagaene i Mattis Störssöns samtidige oversettelse (etter Kringla). Storm gjennomgår en rekke av de utrykte kildene og suppleres av Bjarne Berulfsen i en artikkel fra 1954: «Litt om kildene til 'Om Norgis rige'» i *Maal og minne*, s. 1–10. Vesentlig her er skriftlige og muntlige kilder til det norske materialet Absalon formidler, herunder biskoper og konger, kirker og kopibøker med forsiktig kritikk av Gustav Storms fortale.

Fjords perspektiv på Absalons verk er ganske annerledes enn den bruken norske historikere har gjort av verket. Konklusjonen Fjord forsøker å overbevise leseren om, er likevel overraskende: «Derfor har det som tilsynelatende er forståelig for oss i Mester Absalons nedtegnelse fra 1500-tallet, overhodet ikke vært til stede i det han sjølv skreiv, og det som var til stede i det han skreiv, det kan vi vanskelig fatte» (1987, 152). Denne umuligheten av å forstå historien, spisser så Fjord til i form av flere, lett siterbare passasjer: «Det er en smal sak å tidfeste etterlikningene til den periode de er skrevet. Årsaken til det er at forutsetningene for deres virke har sprenget seg inn i teksten, noe de ikke var klar over og ville ha blitt opprørt over at ettertida overhodet hengte seg opp i» (172). Han legger til at det som for dem var innlysende og usynlig, i etter tid lett lar seg tidfeste til 1500-tallet. Fjord presiserer:

Det forekom meg klart at når jeg skreiv om Mester Absalon, og hvis jeg skreiv godt om han, så ville jeg likevel ikke oppnå noe annet enn å vise for framtidens historikere min egen tids lenker, som jeg sjøl ikke var oppmerksom på, men som ville legges helt åpent og naivt fram i min egen tekst og framtida ville si: Dette er interessant, sånn tenkte man altså i det 20. århundre (173).

Absalon selv knytter nedgangen for Norges del til tapet av en norsk adel, mangelen på et eget fyrstehus og underkastelsen under Danmark i 1536. Norge var redusert til «en fed ladegaard» under Danmark. Tross tidligere oppfatninger av verket som norsk-nasjonalt, er det likevel ikke noe angrep på Danmark, for Absalon priser Erik Rosenkrantz som anfører i kampen mot hanseatene. Han vil knytte båndene mellom nordmennene og det danske kongehuset fastere. Men dersom kongene vil ha et trofast folk, må de også ha kontakt med det. Folket må se sin hersker, for det er herskeren som skal vekke folket. Absalon har tro på at Norge igjen kan våkne opp av søvnen: «thi disse haarde berg ere inden til fulle med got smör, söloff oc guld oc andre dyrbar ting, vdi folchet er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrcke, som skulle vel staa bi oc stride for deris herre oc fæderneland», heter det (Absalon 1895, 60–61). Folkets dyktighet og landets ressurser er de to pilarer han bygger sin fremtidstro på.

I Fjords fremstilling kan vi merke oss de ytterliggående standpunktene og det nesten barokke i motsetningene. Dvelingen ved det timelige og det evige går igjen i refleksjonene over Absalons Dagbok og hans hovedverk *Om Norgis rige*. Fjord tenker med lengsel på noe utenfor tiden, et fast punkt som kan bevege jorden, en evig sannhet som ikke er lenket til hans egen forgjengelighet. Det kan være bakgrunnen for at Fjord mer enn å overbevise, insisterer på sitt eget perspektiv, ja viser seg som en rebell og inntar et ekstremt standpunkt.

Samtidig arbeider han med et alternativt begrep om historie, et begrep som forsøker å gjøre opp med den målsetting historikerne gjerne har hatt, nemlig å se på seg selv og sin egen tid som et slags endemål og å lede alle fortidens hendelser og handlinger frem mot dette mål. Det er denne historiens gang Fjord etter hvert bryter med. Fjord leverer oppgaven inn ved Historisk institutt 1969, og den «høsta mye, og jeg vil si, fortjent ros» skriver Fjord (1987, 180). Men noe har skjedd på veien, for gjennom arbeidet med oppgaven blir premisene «forvandla til det ugjenkjennelige» (180). Det er premisene for arbeidet som har forandret seg, uten at han selv helt har vært klar over det. «Jeg sitter altså, i dette tilfellet, og skriver en hovedfagsoppgave i historie med en bevissthet som verker over at verdien av hele mitt arbeid for å forstå 1500-tallet, er at det i beste fall kan gi andre grunnlag for å forstå Norge i 1968» (174). Fjord skriver at han ikke utholdt tanken på at det han arbeidet med, ikke hadde sannheten om sitt eget emne som formål, men sannheten om hans egen tid. Tanken gjør ham kvalm, svimmel, og han føler trang til å kaste opp.

En søken etter en sannhet som er evig og uforanderlig, har tradisjonelt vært filosofiens oppgave. Fjord har også filosofi som fag, men Solstad er som vi vet, ingen filosof. Til det har han et altfor uryddig hode. Han er en skjønnlitterær forfatter som dikter opp historikere som igjen skriver historier der det ene kan være likeså gyldig som det andre. Selv der Solstad faktisk skriver historie og knytter an til institusjonelle rammer og en etablert praksis, som i *Medaljens forside* (1990), kaller han resultatet av arbeidet for en roman.⁶ Et essay om Absalon Beyer er mindre forpliktende enn en institusjonalisert hovedfagsoppgave som har særskilte krav til kildestudier, bruk av sekundærlitteratur, metodiske overveielser, hypoteser, empirisk belegg og språklig presisjon, slik Trygve Riiser Gundersen så tydelig fremhever i sin artikkel. I sitt gjensyn med Absalons verk formulerer Fjord seg i dristigere ord og vendinger. Han formidler et ganske annet syn på både betingelsene, avstanden til og fortolkningen av dette verket enn det vi kan anta at han tidligere har gitt uttrykk for. Han understreker at det er et syn som ikke ville vært mulig innenfor rammene av Historisk institutt ved Universitetet i Oslo på 1960-tallet. Til det bemerket Kåre Lunden i sin kommentar at det er et betydelig overdrevent standpunkt. Han fremhever for eksempel at Halvdan Koht i tråd med det kildekritiske skillet mellom levning og beretning betraktet historiske kilder først og fremst som kilder til sin egen tid og ikke den tiden de omtalte.⁷

6. Selv skriver Solstad i et innlegg om *Medaljens forside* (1990), senere kalt «Romanen på historisk grunn», at historikeren skriver historie og at det er vitenskap han bedriver, mens han selv skriver skjønnlitteratur og at det er noe ganske annet: «Diktning er ikke historie og historie er ikke diktning» (jf. Solstad 1993, 109–126).

Fjords essay om Absalons verk i Solstads *Roman 1987* innebærer en tydelig relativisering, i den forstand at vår forståelse av verket er prisgitt forutsetninger i vår egen tid som vi ikke overskuer. Essayet innebærer også en veldig revitalisering og er kanskje det viktigste bidraget til fortolkningen av denne klassikeren i norsk litteratur siden Gustav Storms utgave fra 1895, da ikke i en filologisk-vitenskapelig, men i en skjønnlitterær kontekst. Fjords essay står gjennom sin lidenskapelige tilnærming og serie av spissformuleringer i sterk kontrast til Gustav Storms vitenskapelige tilnærming, hvis «eneste lidenskap som der trer frem, er trangen til å finne de sikre data bak kildenes forvirring og motsigelser, oppløse falske tradisjonsdannelser og slå fast hva vår viten i siste omgang bygger på» (Dahl 2009).

Mimesis på norsk

Fjord er sterkt kritisk til norske historikere av flere grunner, og han fremhever især deres tiltro til fremtiden. Deres valg av perspektiv på fortiden er styrt av tanken på fremtiden, og det de tenker når de skriver om fortiden, er at det går godt til slutt. Norske historikere har nesten uten unntak vært fremtidsoptimister. De bruker senere tider som en slags fasit knyttet til tanken om vekst og velstand. De har uansett spesielle sett fram mot det 20. århundre: «På denne måten blei historiefaget en skole i evnen til å framelske den snusfornuft som ligger i enhver nordmann, og jeg vil følgelig påstå at det var en nyttig skole» (Solstad 1987, 177).

Etter endt utdanning arbeider Fjord som lektor i den videregående skolen i Askim, før han avbryter og får sin åpenbaring på den nordiske historiker-kongressen som dette året arrangeres på Åland.⁸ For Fjord som ikke kan betrakte sine likegyldige gymnaselever i Askim som historiens mål, reiser det seg spørsmål de

---

7. Det var den danske historikeren Kristian Erslev (1852–1930) som introduserte skillet mellom levn og beretning, eller rettere: «Han delte historikernes benyttelse af kilderne op i levnsudnyttelse og beretningsudnyttelse. Forskellen ligger nemlig ikke i kilderne selv, men i historikernes forhold til kilderne, i den måde de bruges på i argumentationen, eller som man oftest siger i dag: problemstillingen» (Olden-Jørgensen (2001, 67). Kåre Lunden mener Fjord fraskriver historikeren muligheten til å si noe sant om fortiden. Selv om man oppdager problemer og ender i en utveisløshet, betyr ikke det at ingenting kan sies om fortiden. Det er derimot en oppfatning postmodernismen gjør til sitt *doxa*. Lunden roser Fjord for kritikken av det ideologiske hegemoniet innen historikermiljøet, tilknytningen til makten og forvaltningen av den objektive sannhet gjennom sosialdemokratiet, men holder fast ved den historiske metoden, ved kildegrunnlaget og nødvendigheten av et skille mellom nå og da, mellom fakta og fiksjon, historie og diktning, sannhet og løgn.

8. Fjord bemerker at han ankom kongressen i bakrus alt i 1971. Med det bekrefter han sin nokså skjødesløse omgang med kildene. Kongressen ble avholdt på Åland i 1972 (Langholm 1972).

norske historikerne ikke har stilt. På kongressen hører Fjord et foredrag av en svensk kollega, og Fjord opplever et «klarhetens øyeblikk» (209). Den unge svenske historikeren peker på den historiske metoden som problemet. Metoden er selvstendigjort i forhold til sitt objekt og den sørger for at prosedyrer og teknikker tilpasset metoden også bestemmer hva det kan forskes på. Følgen har blitt at mye historieforskning er uinteressant og at sentrale historiske problemstillinger er fraværende (210). Den politiske bevegelsen AKP (m-l) som Fjord etter hvert slutter seg til, har som siktemål å bedre livsvilkårene for arbeiderklassen, men for Fjord får bevegelsen også betydning for historiefremstillingen. Fra nå av gjelder det å befri historiefaget fra tanken på målet med historien.

«Fra mitt 1500-tall dinglet stadig en brødtjuv i galgen på Bergenshus Slott. Han har stjålet en brødsalk og nå skal han bøte med livet» (212). Spørsmålet Fjord stiller seg, er om tyven har fått oppreisning. Det har han ikke, og grunnen er at historiefagets metoder ikke tillater et slikt spørsmål. Man kan anerkjenne fremskrittet i den forstand at vi ikke lenger har dødsstraff for tyveri av brød. Men blodet som skriker etter revansje, eller rettferdighet, hører ikke med i beregningen. Fjord fremhever: «Mang en brødtjuv har dinglet i galgen på Bergenshus Slott på 1500-tallet, og bare tanken på *en* av dem tvinger fram brennende spørsmål, langt oppe i halsen, ja, som ild på tunga, stotrende, blødende, og som har med hva som er meninga med det hele å gjøre» (213). Fjord som vier Absalons Dagbok med sine nøkterne notater adskillig oppmerksomhet, hevder at det stadig hang en brødtjuv i galgen på Bergenhus Slott på 1500-tallet. I Fjords fremstilling får denne brødtjuven et rep om halsen både i 1544, i 1554 og i 1564 (Solstad 1987, 212, 213 og 214). I Absalons Dagbok forekommer det derimot ingen brødtjuver. Absalon noterer 17. september 1565: «Vart en karl aff slotted en bagerswen hengder fordi hand hafde stolit smør oc brød laas op» (Absalon 1963, 98). Det nærmeste vi kommer en brødtjuv hos Absalon, er en mann som blir hengt for å ha stjålet smør og brutt opp en lås. Fjord generaliserer på sviaktende grunnlag, men viser ved valg av eksempel at alminnelige menneskers liv og skjebne ikke har hatt plass i historievitenskapen. Historiefaget fremstår dermed som en serie hendelser og katastrofer som ikke kommer til orde når målet er vår egen tid med en fremstilling som tilfredsstillende våre egne ideologiske behov.⁹

9. I Walter Benjamins historiefilosofiske tese VII heter det at den historiker som vil gjenoppleve en epoke, må få ut av hodet alt han vet om historiens gang. Historien må leses og etableres på nytt. Det tar Fjord med seg fra den nordiske historikerkongressen på Åland. Kulturarven, skriver Benjamin, møter i den historiske materialisten en distansert tilskuer, for den kulturarv som han kan se, er av en herkomst som han ikke kan tenke på uten med gru: «Den er ikke bare et resultat av de store geniene og deres anstrengelser, men også av de samtidiges navnløse

Her er ikke stedet for de inngående refleksjonene over de øvrige delene av romanen. Men romanen ender som mange vet, med en planlagt fortsettelse. Helt på tampen gir Fjord et riss av en idyll: «Avslutter med gressklipping, har jeg tenkt meg» (1987, 400). Men det er nok riktig som Marstein påpeker, at Fjord ikke befinner seg der romanen slutter. Han er allerede et annet sted. Hun tenker seg at kritikken av det rådende teleologiske og selv gode historiesynet kanskje er det eneste bestandige i *Roman 1987* (2002, 75). Siden hun legger til grunn Benjamins oppgjør med den teleologiske historieoppfatningen, som bryter opp kronologien for å få frem en diskontinuitet og en begivenhet som står for seg selv, kan vi kanskje plassere Solstads roman nettopp der. Den er et forsøk på å tenke i unike begivenheter.¹⁰

Av det foregående kan vi trekke to konklusjoner. Hvis man vil forstå Absalons verk, gå til en ekspert. Det har Solstad selv ikke lagt skjul på (1993, 81). Men Solstad har skrevet lidenskapelig og innsiktsfullt om Absalons verk som åpner for andre perspektiver enn historikernes inngang. Hvis man dernest vil forstå Solstad og hans tid, kan man med fordel gå til *Roman 1987*. Den rommer alt fra den umiddelbare følelsen av å gå inn i sin tid til den eksistensielle fremmedfølelsen, den intellektuelle distansen, arbeidet for å forandre de betingelsene vi lever under, den reserverte aksepten av tingenes tilstand og den postmoderne slutten som ikke er én, men flere forskjellige (Marstein 2002, 74).

I starten av romanen ber Fjord om forståelse og går etter hvert i gang med å lese en klassiker få andre har lest. Så insisterer han på å formidle sin egen overbevisning og skriver frem et perspektiv som ikke bare er knyttet til norsk historie og topografi, men til en lærd europeisk kultur. Nøkkelordet er *mimesis*. Slik etableres en forbindelse mellom historikeren Fjord og romanforfatteren Solstad, som med en fiktiv selvbiografi fra innlandet skriver seg inn i forlengelsen av den moderne europeiske romantradisjonen. Av historikeren Fjords perspektiv på *Om Norgis rige* fremgår det at Absalon gjør Norge til et verdig emne for en etterligning etter mønstre av de fremste forbilder innen europeisk kunst og kultur. Solstads valg av emne for Fjords beretning om det norske folks nyere historie, ansees på samme måte å

---

trelldom. Det finnes ikke ett kulturdokument som ikke samtidig er et dokument over barbariet. Og på samme måte er også overleveringsprosessen, som fører det fra den ene til den andre preget av barbariet. Den historiske materialisten plasserer seg derfor i størst mulig avstand fra den. Han ser det som sin oppgave å stryke historien mot hårene (Benjamin 1991, 96–97).

10. Hos Benjamin er dette formulert på følgende måte: «Historismen stiller opp det 'evige' bilde av fortiden, den historiske materialisten stiller opp en erfaring i forhold til den, som står for seg selv» (Benjamin 1991, 102).

være et verdig emne for en etterligning etter mønster av samtidens europeiske forbilder.

Antikkens greske kunstnere etterlignet naturen. De romerske etterlignet grekerne. Solstad etterligner de store modernistiske romanene fra det 20. århundre, men det han kommer ut med, er en blanding av sosialrealisme og postmodernisme. Han skriver en fiktiv selvbiografi som tematisk må kalles særnorsk, full av eksistensiell tvil knyttet til verdien av seriøst, akademisk arbeid. Fjord avskriver muligheten for å si noe sant og viktig om fortiden og oppløser det meste i et uttrykk for egen nåtid. I ettertid gir beretningen likevel et slående uttrykk for sin egen tids oppfatninger og begrensninger. Det finner Fjord uutholdelig, men for Solstad blir det en redning, og han ender opp i *Norsk litteraturhistorie* som «en av de fremste kronikrører for det norske samfunnet etter 1960» (Andersen 2001, 500).

Litteratur

- Absolon Pedersen. 1781. *Norges Beskrivelse i Samlinger til den Danske Historie*. Andet Binds Første Hæfte, s. 33–103 [med «Fortale» av P.F. Suhm og innledning ved B. C. Sandvig]. Kiøbenhavn: Gyldendals Forlag.
- Absalon Pedersøn. 1963. *Dagbok og Oration om Mester Geble*. Utgitt av det norske språk og litteraturselskap ved Ragnvald Iversen og Trygve Knutsen. Oslo og Bergen: Universitetsforlaget.
- Andersen, Per Thomas. 2001. *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Benjamin, Walter. 1991. «Historiefilosofiske teser» i *Kunstverket i reproduksjonsalderen. Essays om kultur, litteratur, politikk*. Utvalg, oversettelse og innledning ved Torodd Karlsten. s. 94–103.
- Berulfsen, Bjarne. 1954. «Litt om kildene til 'Om Norgis rige'» i *Maal og minne*, s. 1–10.
- Beyer, Absalon Pederssøn. 1858. *Norges Beskrivelse 1567–1570 i Norske Magazin. Skrifter og Optegnelser angaaende Norge og forfattede efter Reformationen*, samlede og udgivne af Nicolay Nicolaysen, Første Bind. Johan Dahls Forlagshandel, s. 65–151.
- Beyer, Absalon Pederssøn. 1895. *Om Norgis rige i Historisk-topografiske Skrifter om Norge og norske Landsdele, forfattede i Norge i det 16de Aarhundrede* udgivne for det norske historiske Kildeskriftfond ved Gustav Storm. Christiania: Brøgger, s. 46–115.
- Beyer, Absalon Pederssøn. 1928. *Om Norgis rige*. Utgitt av Foreningen for norsk bokkunst ved Harald Beyer. Bergen: Beyers forlag.

- Beyer, Absalon Pederssøn. *Om Norgis Rike*: <https://www.dokpro.uio.no/litteratur/beyer/>
- Bull, Francis. 1913. *Ludvig Holberg som historiker*. Kristiania: Aschehoug.
- Bull, Francis. 1916. *Fra Holberg til Nordal Brun. Studier til norsk aandshistorie*. Kristiania: Aschehoug.
- Bull, Francis. 1923. «Absalon Pederssøn Beyer» i *Norsk Biografisk Leksikon*, 1. utgave. Kristiania: Aschehoug, s. 80–84.
- Bull, Francis. 1924. *Norges litteratur. Fra reformationen til 1814*. Kristiania: Aschehoug.
- Dahl, Ottar. 2009. «Gustav Storm» i *Norsk biografisk leksikon* på snl.no. Hentet 5. desember 2023 fra https://nbl.snl.no/Gustav_Storm.
- Gilje, Nils. 2003. *Heksen og humanisten. Anne Pedersdatter og Absalon Pederssøn Beyer*. En historie om magi og trolldom i Bergen på 1500-tallet. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gundersen, Trygve Riiser. 2007. «Historie 1567. Fire punkter om Dag Solstad og fortidas prosa» i *Arr, idehistorisk tidsskrift*, nr. 1, s. 69–75.
- Haarberg, Jon, Tone Selboe og Hans Erik Aarset. 2007. *Verdenslitteratur. Den vestlige tradisjonen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hammer, Espen. 2011. *Anstendighet og revolt. Noen betraktninger omkring Dag Solstads forfatterskap*. Oslo: Oktober.
- Holberg, Ludvig. 1928. *Bergens Beskrivelse* i *Samlede skrifter*, b. IX, s. 337–468. Utgitt ved Carl S. Petersen. Kbh.
- Jæger, Henrik. 1896. *Illustreret norsk litteraturhistorie*, b. I. Kristiania: Hjalmar Bighlers forlag.
- Langholm, Sivert (red.). 1972. *Marxism och historieforskning*. Föredrag från Nordiska fackkonferensen för historisk metodlära i Godby, Åland, 8–10. maj 1972. Oslo, Bergen: Universitetsforlaget.
- Lunden, Kåre. 1989. «Automat med og utan medvit. Kommentar til Dag Solstads 'Roman 1987'» i *Nytt norsk tidsskrift* nr. 1, s. 95–99.
- Marstein, Kari. 1996. «Min hund med varm pels og halsende tunge». Mening og umulig mening i Dag Solstads roman *Roman 1987*. Hovedoppgave i allmenn litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo.
- Marstein, Kari. 2002. «I mørket lå min hund begravd. Min hund med varm pels og halsende tunge» i *Bøygen*. Oslo: Universitetet i Oslo. Vol. 14, nr. 4, s. 70–76.
- Olden-Jørgensen, Sebastian. 2001. *Til kilderne! Introduktion til historisk kildekritikk*. Gads forlag.

- Petersen, Carl S. u.å. «B.C. Sandvig» i *Dansk Biografisk Leksikon* på lex.dk. Hentet 6. desember 2023 fra https://biografiskeleksikon.lex.dk/B.C._Sandvig.
- Sars, J.E. 1858. *Norge under Foreningen med Danmark [1537–1814]* I. *Nordisk Univ. Tidsskrift*.
- Sars, J.E. 1882. *Historisk Indledning til Grundloven*. Kristiania: Folkeskriftselskabets Forlag.
- Sars, J.E. 1891. *Udsigt over den norske historie*. Fjerde Del. Kristiania og Kjøbenhavn: Cammermeyer Forlag.
- Solstad, Dag. 1967. *Svingstol. En samling prosatekster*. Oslo: Aschehoug.
- Solstad, Dag. 1971. *Dag Solstad. Et festskrift til 30-årsdagen 16 juli 1971*. Oslo: Aschehoug.
- Solstad, Dag. 1987. *Roman 1987*. Oslo: Oktober forlag.
- Solstad, Dag. 1993. *14 artikler på 12 år*. Artikler. Oslo: Oktober.
- Storm, Gustav. 1895. *Historisk-topografiske Skrifter om Norge og norske Landsdele, forfattede i Norge i det 16de Aarhundrede*. Det norske historiske kildeskriftfond. Christiania.
- Suhm, Peter Friedrich 1781. «Fortale» i *Norges Beskrivelse i Samlinger til den Danske Historie*. Andet Bind Første Hæfte, s. 2–5. Kiøbenhavn: Gyldendals Forlag.
- Undheim, Inga Henriette 2010. *Nasjon og roman*. Masteroppgave i nordisk litteratur. Oslo: Universitetet i Oslo.